

ВАРНЕНСКИ ПРИНОС ЗА ФОРМИРАНЕ НА НОВ ОТРАСЪЛ НА ПРАВОТО - ПРАВО НА КУЛТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Масис Хаджолян

Резюме: Докладът обосновава необходимостта от формиране и закрепване на нов отрасъл на правото и нов клон на правната наука- Право на културата на Република България. В него се дава определение за правото на културата, посочват се неговия предмет и неговите източници, както и системата на науката за право на културата.

Ключови думи: култура, право.

Тази конференция е научен факт в 250-та година от написването на История славянобългарская от йеромонах и проигумен хилендарски Паисий през 1762 година. Тогава, вече 392 години България е била под владичеството на Османската империя (от 1370 година) и се намерил един скромнен, но упорит българин, който да възстанови и възвиси историята на българския народ и на българската държава.

История славянобългарская е преди всичко **богатство на познанието**. Още в първите редове Паисий пише, че „да се познават случилите се по-рано в тоя свят неща и делата на ония, които са живели в него, е не само полезно, но и твърде потребно...”. В частност, става въпрос за историческото познание. „Историята дава разум не само на всеки човек, за да управлява себе си или своя дом - пише Паисий, но и на големите владетели за добро властване”.

Разглежданото съчинение е израз и на **истински и заразителен патриотизъм**. Всеизвестен е неговия избил на гняв и болка „О неразумни и юроде! Защо се срамуваш да се наречеш българин и не четеш и говориш на своя език?”. Написаното по-нататък е израз и на **историческата правда**. С много факти, Паисий заключава, че „... от целия славянски род най-напред българите получиха славянски букви, книги и свето кръщение”.

История славянобългарская е и ще остане навеки в историята на българската култура. Написана преди два века и половина

и при злощастни за българския народ времена, тя поддържа нашата национална памет и е извор на знания и исторически поуки.

Преди повече от 12 години във Варненския свободен университет беше обективизирана идеята да се формира нов отрасъл на правото - право на културата на Република България. Тя не е нещо ново за европейската правна доктрина, но за първи път се приложи в България в специалността „Журналистика и връзки с обществеността” на университета. Въпросът беше развит и обоснован на традиционния „Месец на науката”, организиран от Съюза на учените - Варна (1). Създаде се и единствения засега учебник с едноименно наименование (2), който беше представен на регионална кръгла маса, проведена през 2003 година по въпросите на културната политика във Варненска област с участието на представители на териториалната администрация, културните институти и организации (3). Съдържанието на това право се включи и в учебник по „Основи на правото” за дистанционно обучение (4). То намери отражение и в Интернет.

Главното основание да се разкрие ново поле на правното съзнание в България е реалното присъствие на висококачествени, традиционно проявени, правно организирани и защитени културни феномени в страната, с които тя проявява своята силна идентичност в европейското и световно културно пространство.

Правото на културата може да се определи като системна съвкупност от правни норми, които регламентират организацията и дейността на културния живот на обществото. Предмет на правно регулиране са организационните форми (структури) на изграждане на духовната култура с участие на държавата и институциите на гражданското общество, изяви на културата (създаването на произведения на науката, литературата и изкуството) и изпълнителските прояви за тяхното представяне пред обществото, правната защита на духовната култура.

Източниците на правото на култура са конституцията, законите, които регулират отношенията на културата, международните актове за културата, подзаконовите актове с предмет културна дейност, обичаите, традициите и моралните норми.

Системата на правото на културата се образува от съдържанието на регламентираните от него отношения. Минималните и синтезирани нейни компоненти са :

- националните и международни правни актове относно културата;
- културни организации и културни институти и тяхната правна уредба;
- правна защита на културата.

Науката за правото на културата разглежда методологически въпроси относно правото на културата; изучава правните норми относно организацията и проявите на културния живот; прави сравнителноправен анализ на културните явления в Европа и света; прави предложения за усъвършенстване на нормите на културата;

Още при създаване на този отрасъл на правото се открояват три важни особености, които имат отношение към неговото развитие:

- правото на културата съставлява самостоятелен отрасъл на правото, формиран от **собствен правен инструментариум**, от оригинерни норми, които пряко уреждат отношенията в тази сфера на обществените отношения. Това са например, законите за закрила и развитие на културата, за радиото и

телевизията, народните чиналища, авторското право и сродните му права, филмовата индустрия, меценатството, културното наследство, както и редица подзаконовни актове-наредби за условията и реда за провеждане на конкурси за предоставяне на средства от националния фонд „Култура”, за организация на творческата дейност на държавните културни институти в страната и чужбина, за информационния регистър на културните организации, за придобиване и отнемане на статут на държавен културен институт с национално значение и др.

В този кръг са и международноправните актове (главно конвенции, които се приемат от българската държава и се включват в националното право.

- в този отрасъл се включват и **норми от други правни отрасли**, които имат за предмет и културата. Между тях са нормите на облигационното, търговското и гражданското право, които съдействат за развиване на културата като индустрия, бизнес, с неизбежните договори за създаване и представяне на авторска продукция и извършване на публични услуги (киноразпространение, изложби, търгове с художествени произведения и др.).

- правото на културата се извява като отворена и **динамична система**, която непрекъснато се обогатява с правно регулиране на нови кръгове отношения от тази сфера. През последните няколко години каталогът на правни актове относно културата се разшири с нови закони и подзаконни актове и тази тенденция е устойчива, защото е израз на развитието на културата като социално явление. С тази своя характеристика, правото на културата обогатява и своята система, като включва в нея нови факти и проблеми на културния живот.

- правото на културата отразява развитието и на **методите на регулиране на културата**. Тя съчетава в различни степени и съотношения публичноправните и частноправните методи - пряко администриране на отношенията (главно в

организацията на държавните правни институти), възлагане на обществени поръчки, както и чисто гражданскоправните, договорните средства за ангажиране творческите усилия на авторите на предмети на културата.

Развитието на така очертаното право на културата изисква активна обществена подкрепа:

- ще бъде полезно това право да се преподава в неговия първи дом - Варненския свободен университет, в който има специалности по изобразително, музикално и танцово изкуство, както и магистърски програми по журналистика и връзки с обществеността;

- след доста изтекли години, заслужава да се реализира нов варненски форум по въпросите на културата и на нейното правно регулиране в контекста на усилията за обявяване на Варна като европейска столица на културата през 1914 г., който да обобщи досегашния опит и да даде идеи и стимули за последващо развитие на културата;

- Съюзът на учените - Варна може да бъде организатор и домакин на национална среща относно проблемите на правото на културата и за неговото изучаване в повече учебни звена в България.

Бележки

1. Хаджолян, М., Културата в ползрението на конституционализма, Известия на Съюза на учените-Варна, серия „Хуманитарни науки”, 2/99,1/2000 г.
2. Хаджолян, М., Чивиджиян, И., Грозданов, А., Право на културата на Република България, 2003 г., изд.ВСУ.
3. Хаджолян, М., Регионалната културна политика в действие, сп.” Научен алманах”, серия „Общество и личност”на ВСУ „черноризец Храбър”, кн.8/2004 г.
4. Хаджолян, М., Основи на правото, 2010 г., изд.ВСУ.

За контакти:
ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН
УНИВЕРСИТЕТ
Масис Бердж Хаджолян, доктор по
право, доцент на Варненския свободен
университет
e-mail: masisbg@yahoo.com
тел: 052-641137